

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ

Αλέξης Κόκκος

Ενότητα 1

Κριτήρια επιλογής εκπαιδευτικών τεχνικών

1. Ο εκπαιδευτικός σκοπός του προγράμματος

Συχνά απαιτείται, προκειμένου να επιτευχθεί ο εκπαιδευτικός σκοπός ενός προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων, να εφαρμοστούν συγκεκριμένες εκπαιδευτικές τεχνικές. Για παράδειγμα, αν σκοπός είναι να καλυφθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα ένα μαθησιακό αντικείμενο, η εισήγηση (ίσως σε συνδυασμό με τον καταιγισμό ιδεών, τις ερωτήσεις – απαντήσεις ή τη συζήτηση) είναι πιθανότατα η ενδεδειγμένη τεχνική. Αν, αντίθετα, σκοπός είναι να μάθουν οι εκπαιδευόμενοι να ανακαλύπτουν με τις δικές τους δυνάμεις μια γνωστική περιοχή, ώστε να υπάρξει εξέλιξη της διαδικασίας της μάθησης και μετά το τέλος του προγράμματος, τότε θα προτιμηθούν οι συμμετοχικές τεχνικές.

2. Η υφή του μαθησιακού αντικειμένου

Συχνά το είδος και οι απαιτήσεις του μαθησιακού αντικειμένου καθιστούν απαραίτητη τη χρήση μιας συγκεκριμένης εκπαιδευτικής τεχνικής. Για παράδειγμα, αν το μαθησιακό αντικείμενο αφορά την παρουσίαση μεθοδολογικών οδηγιών, κατάλληλη τεχνική είναι η εισήγηση. Αν όμως οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να εμπεδώσουν τις θεωρητικές γνώσεις που προσέλαβαν, τότε πιο ενδεδειγμένες τεχνικές είναι, λ.χ., η Μελέτη Περίπτωσης, οι ασκήσεις, η επίδειξη, η εργασία σε ομάδες ή σε ορισμένες περιπτώσεις η προσομοίωση και το παιχνίδι ρόλων. Οι δύο τελευταίες εκπαιδευτικές τεχνικές προσφέρονται ιδιαίτερα όταν οι εκπαιδευόμενοι χρειάζεται να αναδιαμορφώσουν στάσεις σχετικά με ζητήματα συμπεριφοράς.

3. Οι μαθησιακοί τρόποι και τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων

Οι μαθησιακές ικανότητες κάθε εκπαιδευόμενου, ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο μαθαίνει, οι εμπειρίες, ο βαθμός εξοικείωσης, οι στάσεις και οι προτιμήσεις που καθένας έχει αναφορικά με τις διάφορες εκπαιδευτικές τεχνικές πρέπει να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής στρατηγικής, ώστε αυτή να αντιστοιχεί στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων.

4. Οι ικανότητες του εκπαιδευτή

Δεν έχουν όλοι οι εκπαιδευτές την ίδια ικανότητα εφαρμογής των διάφορων εκπαιδευτικών τεχνικών. Για παράδειγμα, δεν είναι όλοι ικανοί να πραγματοποιήσουν μια περιεκτική εισήγηση ή να συντονίσουν ένα παιχνίδι ρόλων ή έναν καταιγισμό ιδεών. Αυτό βέβαια δεν πρέπει να αποθαρρύνει έναν εκπαιδευτή, που δεν έχει ακόμη εφαρμόσει ορισμένες τεχνικές, να δοκιμάσει! Μαθαίνουμε πολλά ως εκπαιδευτές, πειραματιζόμενοι, προσπαθώντας συνεχώς να εμπλουτίσουμε τις τεχνικές μας και κυρίως καταγράφοντας και λαμβάνοντας υπόψη τις αντιδράσεις και τις αξιολογικές κρίσεις των εκπαιδευόμενων αναφορικά με τις τεχνικές που χρησιμοποιούμε.

5. Το μαθησιακό κλίμα

Δεν είναι σκόπιμο να εφαρμόζονται όλες οι εκπαιδευτικές τεχνικές σε κάθε φάση της ζωής μιας εκπαιδευόμενης ομάδας. Κάθε ομάδα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και διανύει μια μοναδική πορεία. Η πορεία αυτή έχει σπειροειδή μορφή, περνά από διάφορες φάσεις και σε κάθε φάση διαμορφώνεται το ανάλογο μαθησιακό κλίμα, με το οποίο εναρμονίζονται περισσότερο ή λιγότερο οι διάφορες εκπαιδευτικές τεχνικές. Για παράδειγμα, εάν το κλίμα χαρακτηρίζεται από επιφυλακτικότητα, δεν είναι σκόπιμο να εφαρμοστεί το παιχνίδι ρόλων ή η αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, αλλά είναι προτιμότερες οι ερωτήσεις – απαντήσεις, η Μελέτη Περίπτωσης, η απλή άσκηση, η επίδειξη. Αντίστροφα, αν μια ομάδα βρίσκεται σε φάση σύνθεσης, ενδείκνυται η χρήση τεχνικών όπως η συζήτηση, το παιχνίδι ρόλων, ο καταιγισμός ιδεών, η εργασία σε ομάδες, οι απαιτητικές ασκήσεις, η προσομοίωση, η λύση προβλήματος, η αυτοκατευθυνόμενη μάθηση.

6. Ο διαθέσιμος χρόνος/η χρονική στιγμή

Ο χρόνος διάρκειας μιας διδακτικής ενότητας αποτελεί ορισμένες φορές παράγοντα που υπαγορεύει τη χρήση ορισμένων εκπαιδευτικών τεχνικών. Για παράδειγμα, αν ο διαθέσιμος χρόνος είναι πολύ περιορισμένος, σκόπιμο είναι να αποφευχθεί μια απαιτητική Μελέτη Περίπτωσης, η λύση προβλήματος, η αυτοκατευθυνόμενη μάθηση. Προτιμότερο είναι να γίνει μια μεστή εισήγηση, μια καλά προετοιμασμένη άσκηση ή /και να χρησιμοποιηθούν οι ερωτήσεις – απαντήσεις.

Μια άλλη παράμετρος που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι η χρονική στιγμή κατά την οποία εφαρμόζεται μια εκπαιδευτική τεχνική. Δεν είναι, π.χ., σκόπιμο να γίνει εισήγηση μετά το μεσημεριανό φαγητό, γιατί η ικανότητα παρακολούθησης των εκπαιδευόμενων είναι μειωμένη. Προτιμότερες τεχνικές σε αυτή την περίπτωση είναι το παιχνίδι ρόλων, η ομαδική άσκηση, η λύση προβλήματος, οι οποίες ενεργοποιούν το ενδιαφέρον.

7. Οι διαθέσιμοι πόροι

Ορισμένες φορές τα όρια του προϋπολογισμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην εφαρμογή ορισμένων τεχνικών που απαιτούν ειδική υλικοτεχνική υποδομή: Παραδείγματος χάρη, για να πραγματοποιηθούν ορισμένες ασκήσεις ή η επίδειξη, χρειάζεται ενδεχομένως εργαστήριο, για τη λειτουργία ομάδων εργασίας χρειάζονται βοηθητικές αίθουσες, για το σχολιασμό ενός παιχνιδιού ρόλων είναι αναγκαία η βιντεοσκόπησή του κ.ο.κ.

Δραστηριότητα 1

Αναλογιστείτε τη μικροδιδασκαλία 3 στο CD-ROM και ελέγξτε κατά πόσο εναρμονίζεται με τα κριτήρια επιλογής των εκπαιδευτικών τεχνικών που μόλις μελετήσατε.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ενότητα 2

Στρατηγική του εκπαιδευτή

Σε αυτή την ενότητα θα προσδιορίσουμε τα συγκεκριμένα βήματα της στρατηγικής που χρειάζεται να υιοθετεί ο εκπαιδευτής, προκειμένου να χρησιμοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις εκπαιδευτικές τεχνικές.

Προσδιορισμός της αξιωματικής θέσης για την εκπαιδευτική μεθοδολογία

Ασφαλώς η χρήση των διάφορων κριτηρίων επιλογής των εκπαιδευτικών τεχνικών μπορεί να συμβάλει ώστε αυτές να εναρμονίζονται με τις ανάγκες της πορείας του προγράμματος κατάρτισης. Ωστόσο τα κριτήρια δεν αρκούν από μόνα τους για να οδηγήσουν τον εκπαιδευτή σε μια αποτελεσματική στρατηγική αξιοποίησης των τεχνικών. Πρώτον, γιατί ο εκπαιδευτής σπάνια διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία ή το χρόνο ώστε να προβεί σε μια ολοκληρωμένη χρήση των κριτηρίων. Δεύτερον, γιατί απρόβλεπτες καταστάσεις συχνά ανατρέπουν τον αρχικό σχεδιασμό που έγινε βάσει των κριτηρίων (λ.χ. οι λανθάνουσες ανάγκες των εκπαιδευόμενων εμφανίζονται αιφνιδιαστικά στο προσκήνιο, διαμορφώνονται ανταγωνιστικές –ή, αντίθετα, υποστηρικτικές– σχέσεις στην πορεία του προγράμματος κ.ο.κ.). Τρίτον –και βασικότερο–, ο τρόπος με τον οποίο ο εκπαιδευτής χρησιμοποιεί τα κριτήρια καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τις απρόβλεπτες καταστάσεις καθορίζονται από τη φιλοσοφία που υιοθετεί, από τη βασική του *στάση* απέναντι στην εκπαίδευση ενηλίκων, στους ίδιους τους εκπαιδευόμενους και στο δικό του ρόλο. Με βάση αυτή τη στάση ο εκπαιδευτής διαμορφώνει την *αξιωματική θέση* του και, κατά συνέπεια, τη στρατηγική του σε ό,τι αφορά τη χρήση των διάφορων τεχνικών.

Αν η αξιωματική θέση του εκπαιδευτή είναι οι εκπαιδευόμενοι να καθοδηγούνται προς ένα προδιαγεγραμμένο στόχο, τότε ο τρόπος με τον οποίο θα ερμηνεύει τα κριτήρια και θα επιλέγει τις τεχνικές καθορίζεται από τη θέση αυτή. Για παράδειγμα, αν θεωρήσει ότι οι απαιτήσεις του μαθησιακού αντικειμένου ή/και του κλίματος που διαμορφώνεται ή/και του διαθέσιμου χρόνου κ.ά. δεν προσφέρονται για την εφαρμογή συμμετοχικών τεχνικών, είναι αναπόφευκτη η εφαρμογή του μοντέλου της μεταβίβασης γνώσεων. Αντίστροφα, αν η αξιωματική θέση του έγκειται στο ότι δεν θα μεταδίνει ο ίδιος τη γνώση, αλλά θα βοηθά τους εκπαιδευόμενους να συμμετέχουν σε μια διεργασία ανακάλυψής της, τότε πρέπει να επιμείνει στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων, ώστε εκείνοι να μαθαίνουν αποκτώντας ταυτόχρονα περισσότερη αυτοδυναμία.

Συμπερασματικά: Ο εκπαιδευτής ασφαλώς θα βοηθηθεί αν χρησιμοποιήσει τα κριτήρια επιλογής των διάφορων τεχνικών. Θα αντλήσει από αυτά τεκμηρίωση για τη στρατηγική που θα αναπτύξει. Όμως η στρατηγική του αυτή καθορίζεται σε τελευταία ανάλυση από την εκπαιδευτική

του φιλοσοφία, συνεπώς δεν μπορεί παρά να έχει –σε μεγάλο βαθμό– υποκειμενικό χαρακτήρα. Θα πρέπει λοιπόν ο εκπαιδευτής, πριν ασχοληθεί με τα κριτήρια, να έχει αποκρυσταλλώσει την αξιωματική θέση του απέναντι στην εκπαίδευση ενηλίκων, έχοντας επίγνωση ότι η θέση αυτή θα καθορίσει στη συνέχεια τις επιλογές του.

Από την άλλη, η στρατηγική που θα σχεδιάσει ο εκπαιδευτής δεν θα εφαρμοστεί απρόσκοπτα. Συνεπώς ο εκπαιδευτής θα χρειαστεί να ακολουθήσει ελικοειδή πορεία προς το σκοπό του ή να κάνει υποχωρήσεις όταν συναντά αντιξοότητες. Οι φάσεις της πορείας αυτής καθώς και η ταχύτητα με την οποία θα διανυθεί θα εξαρτηθούν από τη δυναμική που θα αναπτυχθεί μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων. Όταν αρχίζει μια εκπαιδευτική διεργασία, κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ούτε για το τελικό αποτέλεσμα ούτε για το χρόνο που θα χρειαστεί. Ωστόσο ο εκπαιδευτής που υιοθετεί τη θέση ότι η μάθηση συντελείται αποτελεσματικότερα μέσα από μεθόδους που ενισχύουν την ενεργητική συμμετοχή έχει σοβαρές πιθανότητες να αντιμετωπίσει τα εμπόδια που παρεμβάλλονται. Η συλλογική εμπειρία της εκπαίδευσης ενηλίκων έχει δείξει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι, εάν αντιμετωπιστούν ως υπεύθυνα άτομα, ανταποκρίνονται στη διεργασία της μάθησης. Αυτό όμως προϋποθέτει ότι από την πρώτη στιγμή τούς έχουμε δείξει (ακόμη κι αν δεν είναι έτοιμοι) ότι *έχουν τη δυνατότητα* να συμμετέχουν ουσιαστικά στην πορεία της μάθησης και τους αφήνουμε χώρο για να εξελιχθούν προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτή η στάση μας αναμένεται να δράσει επιταχυντικά.

Ακόμη λοιπόν κι αν ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων ξεκινήσει μέσα σε αντίξοες συνθήκες, ακόμη κι αν ο εκπαιδευτής αναγκάζεται να οπισθοχωρεί ή να αλλάζει το βηματισμό προς τον τελικό σκοπό, υπάρχει η δυνατότητα να αναπτυχθεί μια θετικότερη δυναμική. Ο A. Rogers γράφει χαρακτηριστικά (1999, σ. 72):

«Η δυναμική σχέση μεταξύ όλων των στοιχείων της εκπαίδευσης δεν περιορίζεται στον αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος. Αυτό φαίνεται σαφέστερα στην πορεία της διεργασίας. Ο εκπαιδευτής δρα συνέχεια, επανεκτιμώντας τους εκπαιδευόμενους, αξιολογώντας την πρόοδό τους, τροποποιώντας και αναθεωρώντας τους στόχους, επαναδιαρθρώνοντας τις μεθόδους και το περιεχόμενο και μαθαίνοντας διαρκώς από τους συμμετέχοντες. Οι συμμετέχοντες πάλι συμβάλλουν ενεργά αποσαφηνίζοντας τις προθέσεις τους και μεταβάλλοντας τους στόχους τους».

Τα βήματα της στρατηγικής

Τώρα θα εξετάσουμε ποια βήματα μπορεί να ακολουθήσει ένας εκπαιδευτής, που υιοθετεί αξιωματική θέση υπέρ της συμμετοχικής εκπαίδευσης, προκειμένου να σχεδιάσει τις εκπαιδευτικές τεχνικές οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο μιας οποιασδήποτε διδακτικής ενότητας διάρκειας 45-90 λεπτών.

α. Μέριμνα για την αξιοποίηση των συμμετοχικών τεχνικών

Ο εκπαιδευτής, αφού μελετήσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες και προσδιορίσει το γενικό σκοπό και τους ειδικούς στόχους της διδακτικής του ενότητας, θα ασχοληθεί με την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών που θα εφαρμοστούν. Το πρώτο βήμα που θα κάνει είναι να χρησιμοποιήσει τα κριτήρια επιλογής των εκπαιδευτικών τεχνικών (ενότητα 1), ώστε να τεκμηριώσει όσο γίνεται καλύτερα την ανάγκη για τη μέγιστη αξιοποίηση εκείνων των τεχνικών που ευνοούν την ενεργητική συμμετοχή.

β. Μέριμνα για την αποφυγή της εισήγησης-μονολόγου

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτής θα προσδιορίσει ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές θα εφαρμόσει στο πλαίσιο της διδακτικής ενότητας. Θα φροντίσει να αποφύγει κατά το δυνατόν την πεπατημένη της εισήγησης-μονολόγου. Το μέλημα αυτό είναι κρίσιμης σημασίας γιατί, όπως είδαμε στο κεφάλαιο 1, μια σειρά παραγόντων τον ωθούν να υιοθετήσει την κυρίαρχη πρακτική της κάθετης μεταβίβασης γνώσεων.

Στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτής μπορεί να ακολουθήσει μία από τις δύο παρακάτω τακτικές:

Τακτική 1: Εμπλουτισμός της εισήγησης

Αν ο εκπαιδευτής κρίνει ότι δεν είναι δυνατόν, για οποιονδήποτε λόγο, να χρησιμοποιήσει κατά κύριο λόγο τις ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές, είναι σκόπιμο να ακολουθήσει τη μεθοδολογία του *εμπλουτισμού της εισήγησης*, που παρουσιάστηκε σε άλλο κεφάλαιο αυτού του Τόμου. Επίσης θα πρέπει να εξετάσει ποιες συμμετοχικές τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό με την εισήγηση μέσα σε αυτή τη διδακτική ενότητα, ώστε να ενισχυθεί συνολικά η αποτελεσματικότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης. Αυτό μπορεί να γίνει με *δύο τρόπους*:

α. Ο πρώτος τρόπος είναι η τεχνική της εισήγησης να εμπλουτίζεται με την εμβόλιμη χρήση συμμετοχικών τεχνικών. Σε αυτή την περίπτωση η εισήγηση με τη μορφή μονολόγου δεν θα πρέπει να διαρκεί συνολικά περισσότερο από 20-25 λεπτά (κατανομημένα κατά το δυνατόν σε μέρη μέσα στη διδακτική ενότητα). Ο υπόλοιπος χρόνος θα διατίθεται για τον εμπλουτισμό της εισήγησης με ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές. Για παράδειγμα, μπορεί κατά τη διάρκεια της εισήγησης να τεθούν στους εκπαιδευόμενους «μαιευτικές» ερωτήσεις, να γίνει συζήτηση, να τους ζητηθεί να συγκροτήσουν γραπτώς τις απόψεις τους, να ιεραρχήσουν κάποια ζητήματα, να σχολιάσουν ορισμένα κείμενα ή μια βιντεοσκόπηση ή μια σειρά από πίνακες, να εκπονήσουν μικρές ασκήσεις (απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο, ασκήσεις τύπου «σωστό – λάθος», επεξεργασία μικρών Μελετών Περίπτωσης κ.ά.), να αναλύσουν μια έννοια ή έναν ορισμό μέσω του καταιγισμού ιδεών, να επεξεργαστούν τα κεντρικά σημεία της εισήγησης χωρισμένοι σε

δυνάδες ή, αν υπάρχει χρόνος, σε ομάδες εργασίας κ.ο.κ.

β. Ο *δεύτερος τρόπος* είναι η εισήγηση –εμπλουτισμένη ή μη– να διαρκεί γύρω στα 20-25 λεπτά και να προηγούνται ή να έπονται οι διάφορες συμμετοχικές τεχνικές.

ΤΑΚΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

<i>Πρώτος τρόπος</i> εμπλουτισμού της εισήγησης μέσα σε 45/λεπτη διδακτική ενότητα	<i>Δεύτερος τρόπος</i> εμπλουτισμού της εισήγησης μέσα σε 45/λεπτη διδακτική ενότητα
Εισαγωγή Εισήγηση (λίγα λεπτά)* Σύντομη χρήση ενεργητικής εκπαιδευτικής τεχνικής Εισήγηση (λίγα λεπτά)* Σύντομη χρήση ενεργητικής εκπαιδευτικής τεχνικής κ.ο.κ. Επίλογος	Εισαγωγή Εισήγηση (20-25 λεπτά)* Χρήση ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών (15-20 λεπτά)** Επίλογος
* Συνολικός χρόνος εισήγησης: 20-25 λεπτά	* Πιθανός εμπλουτισμός της εισήγησης ** Είναι δυνατόν όχι μόνο να έπονται αλλά και να προηγούνται της εισήγησης

Τακτική 2: Χρήση κυρίως ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών

Ο εκπαιδευτής αποφασίζει να υποκαταστήσει σε μεγάλο βαθμό ή πλήρως την εισήγηση υπέρ της χρήσης ορισμένων από ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές που παρουσιάστηκαν σε άλλο κεφάλαιο.

Δραστηριότητα 2

Ας υποθέσουμε ότι ένας εκπαιδευτής σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών χρειάζεται να σχεδιάσει μια διδακτική ενότητα διάρκειας 45 λεπτών, με θέμα «Ο ρόλος και τα προσόντα του εκπαιδευτή ενηλίκων». Ο εκπαιδευτής αυτός προσδιορίζει το σκοπό και τους στόχους της διδακτικής ενότητας ως εξής:

«ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της ενότητας είναι να αναλυθούν ο ρόλος και η λειτουργία του εκπαιδευτή ενηλίκων, τα προσόντα που χρειάζεται να διαθέτει καθώς και η στάση που πρέπει να έχει.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2

Θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι παρακάτω εκπαιδευτικές τεχνικές:

1. Ο εκπαιδευτής, με την τεχνική των ερωτήσεων – απαντήσεων ή του καταιγισμού ιδεών, ζητάει από τους συμμετέχοντες να εντοπίσουν ποιες λειτουργίες πρέπει να επιτελεί ένας εκπαιδευτής ενηλίκων (ποιος είναι ο ρόλος του). Τα βασικά σημεία γράφονται σε ένα μεγάλο φύλλο, που αναρτάται σε εμφανές σημείο της αίθουσας (10 λεπτά).
2. Ο εκπαιδευτής ζητάει από τους συμμετέχοντες να διαιρεθούν σε ομάδες και καθεμιά να γράψει τα πέντε πιο βασικά **προσόντα** που πρέπει να έχουν οι εκπαιδευτές ενηλίκων ώστε να διεκπεραιώνουν με επιτυχία τις λειτουργίες που επισημάνθηκαν. Οι εκπρόσωποι των ομάδων παρουσιάζουν και επεξηγούν το κείμενό τους στην ολομέλεια. Ο εκπαιδευτής γράφει τα βασικά σημεία στον πίνακα. Στη συνέχεια, μέσα από την τεχνική της συζήτησης, αξιοποιεί όσα γράφηκαν στον πίνακα (καθώς και στο μεγάλο φύλλο χαρτιού), ώστε να γίνει σύνθεση των απόψεων, στις οποίες περιλαμβάνει και τη δική του (35 λεπτά). Μέσα από την παραπάνω διαδικασία δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτή να αναφερθεί στην προσωπικότητα και στο ήθος του εκπαιδευτή ενηλίκων, στη στάση που οφείλει να υιοθετεί απέναντι στη μάθηση, στις γνώσεις και στις βασικές ικανότητες που πρέπει να διαθέτει (ανάμεσα στις ικανότητες είναι και εκείνες της στοχοθεσίας και του προγραμματισμού, της πρωτοβουλίας, της δημιουργικότητας, της ανάλυσης και σύνθεσης και ιδιαίτερα της επικοινωνίας και της συνεργατικότητας).

Ο εκπαιδευτής εναλλακτικά, αντί να χρησιμοποιήσει τις τεχνικές του σημείου 2, θα μπορούσε να δώσει στους εκπαιδευόμενους για να σχολιάσουν (κατά ομάδες εργασίας) δύο μικρά κείμενα που να αναφέρονται στα προσόντα του εκπαιδευτή ενηλίκων. Οι ομάδες να παρουσιάσουν τον προβληματισμό τους στην ολομέλεια, όπου θα γίνει σύνθεση των απόψεων.

Ασφαλώς οι παραπάνω εκπαιδευτικές τεχνικές δεν είναι οι μόνες που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν στο πλαίσιο αυτής της διδακτικής ενότητας. Εσείς μπορεί να σκεφτήκατε ορισμένες άλλες. Αν συνέβη αυτό, καταρχήν συγχαρητήρια για την εφευρετικότητά σας. Για να είστε ωστόσο βέβαιοι για την καταλληλότητα της τεχνικής που σκεφτήκατε, επικοινωνήστε με τον καθηγητή-σύμβουλό σας.